

Dossier
Realitat deformada

MISSATGES PERILLOsos

Les campanyes mediàtiques contra Catalunya
des de mitjans de Madrid conflueixen amb el Procés

En els darrers temps, s'han intensificat les campanyes, tant des de l'àmbit polític com periodístic, en les quals es denuncia el suposat adoctrinament dels mitjans de comunicació públics i de l'escola en els ciutadans catalans. Una actitud bel·ligerant que té nombrosos precedents històrics, però que ha agafat una força inusitada en ple Procés. Tal com asseguren els experts, una cosa és el soroll mediàtic que aconsegueixen aquest tipus de campanyes i una altra és convèncer l'opinió pública. Ara bé, és innegable que aquestes informacions, sovint sense base real, generen un ambient perillós i enrarit.

TEXT **JORDI ROVIRA**

“El llenguatge de l’odi arriba abans que les bombes”
Ryszard Kapuscinski

El 14 de maig de 1907, Miguel de Unamuno va escriure una carta a José Martínez Ruiz, *Azorín*. “Merecemos perder Cataluña. Esa cochina prensa madrileña está haciendo la misma labor que con Cuba. No se entera. Es la bárbara mentalidad castellana, su cerebro cojonudo (tienen testículos en vez de sesos en la mollera)”, deia Unamuno en la missiva.

Un segle, deu anys, tres mesos i vint-i-vuit dies després, –resumint, el passat 11 de setembre– el reconegut periodista britànic John Carlin escrivia a *El País* un article (*El Brexit y el llo catalán*) en què parlava del pp i de determinats mitjans espanyols com

"LA PREMSA ÉS REFLEX I MITJÀ DE PROPAGACIÓ D'UNA OPINIÓ HOSTIL, CARREGADA DE PREJUDICIS"

JOAN RAMON RESINA, UNIVERSITAT DE STANFORD

un factor clau per explicar l’augment de l’independentisme dels darrers anys. “Des de Catalunya, on vaig viure quinze anys i on torno amb molta freqüència, qualsevol veu que els independentistes no haguessin

aconseguit ni la meitat dels seus objectius sense l’ajuda del partit governant espanyol i els seus coreligionaris en els mitjans”, assegurava.

Tres paràgrafs més tard, es refereix a la falta de respecte cap als catalans per part de la resta d’Espanya: “Ho senten, ho veuen, ho oloren els catalans en les paraules i en les actituds del Govern espanyol i en el que molts consideren ser la tendenciosa presentació de les notícies dels mitjans de Madrid”.

Aquelles paraules van caure molt malament, sobretot a la capital. El 7 d’octubre, un altre article de Carlin (*Independència de Catalunya: l’arrogància de Madrid explica aquest caos*) publicat a *The Times*, va ser la gota que va

fer vessar el got, ja que era extremadament dur amb el Govern espanyol i el Rei per ser intransigents enfront el Procés. Arran d’aquelles crítiques, *El País* –on escrivia a des de 2004– va acomiadar-lo.

L’anàlisi de Carlin li va costar la col·laboració amb el rotatiu de Prisa, però no per això estava equivocat en el diagnòstic. L’actitud bel·ligerant en forma d’articles, editorials o peces d’opinió als diaris de Madrid –complementats pels seus homòlegs televisius, radiofònics i digitals– són part del problema polític batejat com a *Procés*.

Prova d’això són una sèrie de campanyes polítiques contra Catalunya que han comptat amb un fort suport mediàtic i que, en els darrers mesos, han centrat nombrosos debats. Si, anys enrere, s’assegurava dia sí i dia també que el castellà estava perseguit a casa nostra, darrerament, l’objectiu incessant dels atacs són els mitjans de comunicació públics i l’escola catalana ja que, segons els impulsors d’aquestes teories, ambdós estarien adoctrinant la ciutadania en l’ideari independentista. D’aquesta manera, mestres i periodistes s’han trobat, sense buscar-ho, enmig del foc creuat dels dos bàndols.

Als impulsors d’aquests tipus de missatges els afecten ben poc els arguments que

ATACS RECURRENTS

Les campanyes anticatalanistes a la premsa espanyola tenen nombrosos antecedents històrics.

Un repàs a la història mostra com els atacs des de la premsa espanyola contra Catalunya són recurrents. Josep Maria Figueres, professor de Periodisme a la UAB especialitzat en la història del periodisme, explica com “en els segles XVIII i XIX no hi ha pràcticament atacs als mitjans de comunicació castellans en relació amb la identitat catalana per dues raons molt simples: nous quarters i noves guarnicions militars atenallen la població i, al segle XIX, els mitjans en català són residuals i simbòlics”. Al segle XX, en canvi, la situació és diferent. “S’eliminen els *pucherazos* amb un partit modern, la Lliga, al qual seguirà el partit radical i aleshores pot aparèixer el vot real de la població. Els partits catalanistes, i els mitjans en català, fan acte de presència, i la reivindicació serà constant. Quan hi ha períodes de llibertat constitucional amb llibertat d’expressió és quan apareixen els atacs constants”, recorda.

Aquests seguiran durant tot el segle XX. “Amb la República, les reivindicacions socials i polítiques catalanes són ridiculitzades, blasfemes, atacades en definitiva amb tot tipus

LES CAMPANYES AGRESSIVES APAREIXEN QUAN HI HA LLIBERTAT D’EXPRESSIÓ I LES DEMANDES CATALANES COBREN FORÇA

d’arguments, com el que diu que el català com a llengua és un virus o un dialecte fins a

l’extrem que és incompreensible. No són només d’avui. Qualsevol lector pot anar a *Prenshistorica.com* del Ministerio de Cultura i mirar-se els diaris informatius, i fer-se una antologia dels articles, editorials, caricatures, etc. en les quals toca el rebre a la llengua, en definitiva, la identitat catalana”, explica.

UN SEGLE D’ATACS

Des del Programa d’Estudis Ibèrics de la Universitat de Stanford, Joan Ramon Resina recorda que “l’anticatalanisme és una constant històrica a l’Espanya castellana, expressió de fet pleonàstica. Ja al *Poema de Mio Cid*, obra inaugural de la literatura castellana, els catalans, que el joglar anomena francs, distingint-ne la nació i l’origen polític, hi són menystinguts. Del segle XVII, és prou coneguda la frase de Quevedo: “Son los catalanes aborto monstruoso de la política”. I Calderón de la Barca, en el memorial suplicant una pensió a Felip IV, es vanta d’haver participat en la repressió de Catalunya, entre altres proeses, ajudant a degollar cinc-cents homes que sortien a defensar Vilaseca. Al segle XIX, els diaris de Madrid

sembren zitzània contra els ministres catalans de la Primera República. La propaganda puja de to durant l’aplicació de la Llei de Jurisdiccions, i un altre cop durant el debat de l’Estatut a les Corts, el 1932”.

Malgrat que, temps enrere, els mitjans de Madrid no tenien tanta presència a Catalunya, aquests arribaven igualment a la població. “Els catalans sempre s’han assabentat dels atacs de la premsa castellana, d’*El Norte de Castilla* fins a l’*ABC* de Sevilla. Durant tot el segle XX fins a la prohibició absoluta de Franco el 1938 a Lleida, i el 1939 a la resta del Principat, hi ha seccions a la

“ES FA CADA DIA MÉS DIFÍCIL DE PARLAR, DE MADRID ESTANT, DE LA QÜESTIÓ CATALANA” ESCRIVIA JOSEP PLA L’ANY 1921

premsa catalana que antologuen textos que s’ocupen d’aquests atacs”, assegura Figueres. “No

són polèmiques periodístiques de debat –afegeix– sinó articles que no esperen rèplica, simplement volen exterioritzar la posició del periòdic i influir en l’atac. Un segle d’atacs –de redactors, editorialistes, dibuixants, col·laboradors...– han consolidat la catalanofòbia amb uns tics envers els catalans que arribaran després al poble baix amb els acudits i a les elits amb argumentaris ideològics en revistes en què tot apareix: fenicis, jueus, egoistes... fins als nazis, insolidaris... actuals”.

DESINTERÈS CÒSMIC

En canvi, a la resta d’Espanya, no coneixen els arguments catalans. “S’han fet pocs intents de portar la premsa catalana a Madrid i quan hi ha hagut llibres o publicacions l’interès ha estat nul. Quan s’han portat llibres gratis, com el del genocidi cultural de Josep Benet als senadors espanyols, les paperees del parlament n’anaven plenes. El desinterès pel català és còsmic i la lluita contra la diferència eterna”, diu Figueres, que recorda com fins i tot en un moment tal dolç com és el canvi de règim del 1921, Josep Pla escriu en la seva crònica a *La Veu* del 5 de maig: “Es fa cada dia més difícil de parlar, de Madrid estant, de la qüestió catalana. La meua personal opinió és que els esdeveniments de Catalunya són mirats, a Madrid, i en general a tota la Península, amb una aprensió notòria”. El pas dels anys no fa variar les actituds, hi ha *conllevància* o sigui admetre per força aquesta diferència o bé esclafar-la o intentar-ho. La premsa és només el mirall d’unes voluntats, d’una oposició entre assimilació i resistència.

Un moment de l'atac de Catalunya Ràdio del passat 27 d'octubre per part d'uns quants centenars d'ultras espanyolistes.

demostrin la falsedat dels seus missatges. En el cas del suposat adoctrinament de TV3 i Catalunya Ràdio, només cal donar

"AQUESTES CAMPANYES AFECTEN MOLT POC O GENS L'OPINIÓ PÚBLICA"

JOSÉ JUAN TOHARIA, METROSCOPIA

una ullada a l'anàlisi del CAC que a inicis de desembre va demostrar que TV3 i el 3/24 són els canals més plurals —amb tertulians de tots colors i partits polítics més ben representats— mentre que TVE, Telecinco o Antena 3, per exemple, brillen per la manca de pluralitat. Cal destacar l'excepció de TVE a Catalunya que, a diferència del que passa a nivell estatal, dona veu a les diferents opcions ideològiques. Per tant, amb les dades a la mà, la conclusió és que la flagrant manca de pluralitat la trobem, fonamentalment, als canals espanyols.

D'altra banda, en l'àmbit educatiu, s'ha repetit fins a la sacietat que diferents indicadors acadèmics, com l'informe PISA, deixen clar els bons resultats del model

educatiu a Catalunya i que les proves de competència lingüística evidencien que el coneixement del català i del castellà de l'alumnat és similar al llarg de tota la trajectòria escolar.

Amb tot, aquests arguments —igual que passa amb els

de la pluralitat als mitjans públics—, són estèrils per als impulsors de les campanyes, que segueixen carregant contra el model d'immersió lingüística implantat amb èxit des dels anys vuitanta.

GENERAR PARANOIA

Els atacs contra Catalunya, tanmateix, no són cap novetat. Hi ha nombrosos antecedents històrics. Un repàs a l'hemeroteca ho deixa clar. Tot i així, quina és la voluntat última d'aquestes campanyes? Joan Ramon Resina, catedràtic de Literatura Comparada de la Universitat de Stanford i director del Programa d'Estudis Ibèrics d'aquesta prestigiosa institució educativa, ha dedicat bona part de la seva

vida professional a l'estudi comparat de les cultures de la Península.

El seu discurs és clar i directe a l'hora d'analitzar l'origen d'aquestes campanyes. "Generar paranoia és clau per aconseguir el consens necessari per a la repressió. L'estat en general, i el neofranquisme del PP i el neofalangisme de Ciutadans en particular, mai no ha acceptat de bon grau l'oficialitat del català. Ciutadans no descansarà fins foragitar el català de la vida pública i tornar-lo a les catacumbes de la vida privada. Per aconseguir-ho han d'atacar les dues potes sobre les quals s'aguanta, precàriament tot sigui dit, la transmissió de la llengua: la televisió pública i l'escola".

"La premsa —afegeix— és ahora reflex i mitjà de propagació d'una opinió hostil, carregada de prejudicis. No és manca d'interès, car l'obsessió és intensa i permanent, sinó la constatació d'una realitat inassimilable que els provoca un victimisme invertit i que transforma en agressió la pròpia impotència. Allò que Espanya no domina creu que ha de destruir-ho".

VINYETES AMB MALA LLET

En una situació polaritzada com el Procés, alguns dibuixants han estat desafortunats

Els mitjans de comunicació no volen només informar el públic, sinó condicionar-ne la percepció de la realitat. També la caricatura, que no és un gènere informatiu, i, si bé a vegades n'ha assumit la funció, ha de quedar clar que quan l'humorista pot explicar més coses que el periodista, no hi ha dubte que alguna cosa grinyola.

Els dibuixants satírics no ens conformem a fer tan sols de testimonis, sinó que voldríem incidir en la societat. Això vol dir que defensem amb les eines que tenim a l'abast la nostra visió del món. I això comporta vinyetes que defensen idees o valors meravellosos, però també que defensin idees horribles. En el fons, l'humor només és una eina... i com qualsevol eina en mans d'un expert pot ser molt útil però, en canvi, en mans d'un psicòpata pot fer molt de mal! Totes les idees s'han de poder expressar. Ara bé, en temps convulsos, quan cal que la societat prengui partit i els mitjans tenen un paper clau a l'hora d'orientar l'audiència, també les vinyetes esdevenen sagnants contra l'altre bàndol. El propòsit és deshumanitzar

EN TEMPS CONVULSOS, TAMBÉ LES VINYETES ESDEVENEN SAGNANTS CONTRA L'ALTRE BÀNDOL

l'enemic, i en això l'humor és molt eficaç, ja que per riure cal una distància, i la capacitat expressiva i provocativa de la caricatura pot emprar-se per eixamplar aquesta distància, eliminant-ne l'empatia.

FORÇAR LA MÀQUINA

A Catalunya, hi ha una situació polaritzada i els mitjans han forçat la maquinària massa sovint i han caigut en la manipulació. L'humor no resta exempt d'aquesta situació. Una de les obligacions de l'humor és ser incisiu, fet que ha portat darre-rament diversos humoristes als jutjats (els casos d'*El Jueves* o *Mongolia*, però també Toni Albà o Eduard Biosca) o, encara pitjor, al carrer per no combregar amb la línia editorial del mitjà (els casos d'Eneko a *20 minutos*, Ferran Martín a *República* o Puigbert a *E-notícies*). En aquesta batussa mediàtica, hem vist dibuixos que s'han considerat desafortunats, per no dir-ho amb paraules pitjors. És el cas de la vinyeta de Tomás Serrano publicada a *El Español* assimilant l'independentisme

Vinyeta d'El Roto a *El País* assimilant independentisme i gihadisme.

als terroristes de les Torres Bessones; o les de Peridis o El Roto publicades a *El País* vinculant gihadisme i Procés; o la de Forges, també a *El País*, en què una estelada salta l'ull d'un personatge, quan hi ha una persona que va perdre la visió d'un ull per les càrregues policials de l'1 d'Octubre. També, vinyetes catalanes han aixecat indignació a l'altra banda, com la de Jap, publicada a *El Punt-Avui*, després de l'accident de tren de Santiago, o la de Forcadell convertida en màrtir que va dibuixar Maribel Carod en directe per als *Matins* de TV3.

L'humor exigeix al lector un esforç d'interpretació. I la lectura oberta que ofereix és un dels punts forts del gènere. Tot i així, a vegades alguna lectura juga una mala passada a l'autor. Això no vol dir que totes les vinyetes siguin innocents. Al contrari, cal exigir també a l'autor la seva responsabilitat. L'altra cara de la llibertat d'expressió és la responsabilitat, i tot queda a l'hemeroteca. Quan ens llegeixin des del futur podran avaluar la quantitat de mala llet de cada vinyeta.

Jaume Capdevila, **KAP**
Ninotaire

Manifestants de la comunitat educativa a Igualada contra les acusacions d'adoctrinament que habitualment fan alguns partits unionistes.

Però, aquestes campanyes afecten l'opinió pública espanyola? Un parell d'anys enrere, un informe de la Universitat d'Oxford ja advertia que els mitjans espanyols eren els menys creïbles de tot els que havien consultat a Europa. Per tant, segons aquest estudi, la situació no és la millor per fer-los gaire cas. També, José Juan Toharia, catedràtic de Sociologia i president de Metroscopia —un dels més influents instituts privats d'investigació de l'opinió pública a Espanya—, també apunta en aquest sentit.

“De manera taxativa, la resposta és que aquestes campanyes afecten molt poc o gens l'opinió pública”, assegura Toharia. Sobre el teòric adoctrinament a les

escoles, afirma que “és un dels tòpics que més utilitza la premsa conservadora”, si bé a l'espanyol mitjà “li costa molt de creure's que l'escola catalana adoctrini”. “I no ho dic jo —aclareix—, sinó que ho

ELS ATACS D'ULTRES, A L'OCTUBRE, A CATALUNYA RÀDIO I A UNA ESCOLA BEVIEN DEL MISSATGE SOBRE L'ADOCTRINAMENT MEDIÀTIC I EDUCATIU

sé perquè ho hem preguntat. I perquè dir això és una bestiesa. És com dir que, el 1975, quan es mor Franco, tot el món estava adoctrinat perquè en totes les escoles i universitats donaven Formació del Espiritu Nacional, la doctrina oficial

del Règim”. “En sociologia, des de fa molt de temps se sap que la transmissió de valors s'efectua fonamentalment, per no dir exclusivament, en la família i no en entorns externs.

Prova d'això és que les dades del CEO mostren que els partidaris de la independència són molt més freqüents

entre aquells que tenen tres o quatre avis catalans que no pas entre els que en tenen dos, un o cap. És a dir, no és la immersió lingüística el que fa que una persona es faci independentista, sinó que té més a veure amb l'entorn familiar”, afirma.

Un cotxe de TV3 amb diferents banderes espanyoles. Foto: Twitter

El president de Metroscopia també defineix com una “bestiesa” l’argument, habitual des de sectors espanyolistes, de l’adoctrinament dels mitjans de comunicació públics catalans. “Els mitjans defineixen l’agenda dels problemes, però no defineixen el que pensa la gent”, assegura Toharia, que minimitza el paper dels mitjans —“són l’altaveu dels polítics”— i recorda que “si els que controlen els mitjans controlessin les opinions i els vots, sempre guanyarien els mateixos”.

“Al final, el que compta és com la gent percep la realitat, no pas com és la realitat”, afirma, i posa com a exemple una percepció dels catalans i dels ciutadans de la resta de l’Estat molt diferent del que sovint volen vendre determinats polítics i els mitjans de comunicació afins. “Nosaltres, que fem enquestes setmanals i disposem d’una seqüència llarguíssima de dades, no hem detectat cap catalanofòbia a Espanya, ni tampoc cap hispanofòbia a Catalunya. Quan a la gent de la resta d’Espanya li

preguntem per Catalunya, dos de cada tres no només diuen no sentir res negatiu sinó que a més asseguren sentir alguna cosa positiva. I el mateix passa a Catalunya. En canvi, tant a Catalunya com a la resta d’Espanya creuen que els altres els veuen malament. Per tant, el que hi ha és un malentès permanent i induït pels polítics, tant dels d’una banda com dels de l’altra.

Per tot això, el president de Metroscopia conclou que aquest tipus de campanyes

TINTES CARREGADES

En els darrers mesos, el Consell de la Informació de Catalunya –que vetlla pel compliment del Codi deontològic– ha rebut diverses queixes sobre notícies on s’acusa el sistema educatiu català d’adoctrinar els menors. En aquest sentit, s’han demanat al·legacions a mitjans com *La Razón*, *ABC* o *Mediterraneo Digital*, entre altres mitjans.

“La premsa, aquí i a Madrid, no està vivint precisament un moment pletòric”, admet Roger Jiménez, president del CIC. “Els problemes, però, vénen de lluny, amb uns factors que han anat aflorant al llarg d’aquests darrers anys i que tenen relació directa amb la crisi econòmica, les audiències, les noves tecnologies, el model de negoci i la precarització, entre altres. Es fa difícil parlar en termes binaris sense caure en generalitzacions, però podem convenir que el Procés ha contribuït d’una manera ferotge al diagnòstic que mai en els darrers temps els mitjans de comunicació s’havien polaritzat tant i mostrat tantes deficiències”, afirma.

Jiménez creu que tant a Barcelona com a Madrid s’està vulnerant la deontologia, tot i que també reconeix que “a Madrid hi ha més mitjans, més periodistes, més tertulians i tot és més sorollós”. “El comportament d’uns i altres, públics o privats, ha consistit en una exhibició de com carregar les tintes, ometre els punts de vista contraris o dirigir missatges que sectors determinats del públic volien sentir o llegir, a banda de casos d’autocensura, pressions, manipulacions i assetjaments a les xarxes socials”, conclou el president del CIC.

que carreguen contra l’escola i els mitjans catalans “només influeixen en els que ja estan influïts, en el sector dur de la resta d’Espanya. Fan molt soroll, encara que la gent no fa cas al soroll que no li interessa”.

OBJECTIUS CONCRETS

Malgrat això, és innegable que en alguns sectors més radicalitzats –el “sector dur” al qual es refereix Toharia– sí que hi penetren aquest tipus de missatges. Prova d’això són els atacs que unes desenes d’últres espanyolistes van realitzar el passat 27 d’octubre. Primer, van anar a un col·legi de batxillerat a la Via Augusta brandant banderes espanyoles i agredint alguns professors. A continuació, es van dirigir cap a Catalunya Ràdio, on van colpejar i trencar els vidres de l’entrada de l’emissora, fins al punt que els Mossos van haver de desplegar-hi un dispositiu de seguretat per

evitar més incidents. Els atacs no van ser aleatoris: els objectius van ser una escola i un mitjà de comunicació públic, els dos causants del teòric adoctrinament que alguns propugnen.

A DIFERÈNCIA DEL QUE DIUEN ALGUNS MITJANS, LES ENQUESTES NO DETECTEN CATALANOFÒBIA A ESPANYA NI ESPANYOFÒBIA A CATALUNYA

I fins a quin punt aquestes campanyes políticomediatiques desvien l’atenció i provoquen que els ciutadans espanyols no estiguin prou informats de l’autèntica natura del conflicte actual? Joan Ramon Resina no creu que una cosa tregui l’altra. “Els espanyols no s’enganyen respecte del Procés. La secessió l’entomen d’una manera visceral, o sigui irracional i no pas democràtica. Per a ells Catalunya no és

subjecte polític, sinó un òrgan supeditat al cos amb el qual s’identifiquen, o sigui, ells mateixos. Quan els unionistes d’aquí diuen que són catalans i espanyols no volen dir que comparteixin dues sobiranes

o que les entenguin compatibles, sinó que la catalanitat és un accident (per a alguns visiblement incòmode) de l’espanyolitat”. “Una altra

cosa –prossegueix aquest catedràtic de Stanford– és que el Procés sigui desvirtuat a consciència pel poder, que en treu un rèdit polític exacerbant les baixes passions per tenir el personal entretingut a fi que no pari esment en coses inoportunes com la corrupció, la impunitat o la mateixa degradació de l’estat. A canvi d’apallissar els catalans, els espanyols s’han deixat prendre la democràcia”. Ç